

alakja fogja hirdetni minden idők magyarázai számára, hogy: ki volt Blaháné!

Agoston Gézáné.

Zenei szemle.

Háry János és egész mesevilága vonult be a minap Budapestre. A csákvári földművesek feljöttek falujokból a fővárosba, hogy megmutassák, hogyan értelmezi maga a nép Paulini-Kodály művét, azt a művet, amelyet elsősorban az ő számára, róla írtak.

Azt hisszük hogy erről az előadásról igazi beszámolót csak úgy lehet írni, ha lemondunk minden nagyképűségről, amit a zenekritikus vagy színikritikus már hivatalból is magára kell, hogy öltson és gyermekekké leszünk újra, meshívó, boldog gyermekekké. Népi fantázia s gyermeki fantázia édes testvérek a maguk friss, őserédeti naivitásukban.

A zenének aránylag amúgy is kisebb szerep jutott a csákváriak Háry Jánosában. Kodály hangszerelte zenekart nem várhatunk tőlük. Hangjegy nélkül, egy pár hangszerrel kísérik a dalokat. De ezek a dalok azután a szívekbe fakadnak, az ő tulajdonuk. Ha itt-ott félre csúszik is egy negyedhanggal, félhanggal az Örzse vagy a János hangja, ez bizony nem oly fontos, mint az, hogy ilyeneket csak ők tudnak «szerezni». Ezt a zenei produkciót nem lehet bírálgatni, boncolgatni, még csak meghallgatni sem, csak — hallgatni. Hallgatni, úgy ahogy hallgatjuk a csalogány énekését.

Épenúgy vagyunk a csákváriak színpadi produkciójával is. Mit kellett ott alakítani vagy játszani, mikor mind-egyik szereplő önmagát adta, egy kiszakított részét az ő lelki világának. A saját jóízű, törülmetszett nyelvükön szóltak, a saját érzéseiket tolmácsolták, tulajdon naiv mesefantáziájukat szórták elének. És hogy állt ezeken a derék magyar paraszton a huszáruniformis! Nem jó lett volna melléjük állítani az operaházi statisztákat. Hiába, katonának szülni kell, azt nem lehet megjátszani.

Az öltözeteket és a díszleteket is ők maguk hozták. Valahogy minden nagyon ismerős, meleg, otthonos lesz körülöttünk, midőn ezekről a meseképekről föllebben a függöny. Magyar lélek van benne; értelmes, világos, egyszerű és mégis színes, rendkívül plasztikus elképzelés, egyenes eszjárás, amely a képzelet legmerészebb röpté-

ben is a lényegest, a leginkább kézzelfogható hangszúlyozza.

Nagy sikerük volt a derék csákváriaknak. Tanulhattak tőlük a budapestiek egyben-másban. Vidéki körútjukon alkalmuk lesz rá, hogy az egész országban lelkes híveket szerezzenek a magyar nép művészi tehetségének.

*

A karácsonyi hónapban erős lanyhulás érezhető a hangversenyéletben. A *rendkívüli filharmonikus hangverseny*, amely Heger Róbert, a bécsi Staatsoper karnagyának vezetésével folyt le, sem jelentett rendkívüli zenei eseményt. Többek között előadták Verdi *Otello*-balletzenéjét, melyet Páris számára írt. Ezt színpadon, Párist kivéve, seholsem szabad játszani, csak újabb kezű koncerttermekben előadni. Egy olyan művet, amelyet tisztán színpadra szántak, elszakítva a hozzátartozó milieutól, lehetetlenség teljes értékében felfogni. Verdi zenekara itt is, minden szabad mozgása, színessége és a motivisztikus lehetőségek kihasználása mellett is teljesen a verbéli drámai színpadi muzsikussá elképzelésére vall, melodikus zsenije ennek dacára most sem tévesztette el hatását.

Csajkovszki IV. szimfóniája a romantikus orosz léleknek egyik legteljesebb zenei kifejezése. Vigasztalan búskomorság, csüggedt melankólia, majd vad, lármás, féktelen jókedv egyik szélsőségből a másikba kergetik a hallgató lelkét.

Az első tételben eleinte a levertség, a reménytelenség hangulata uralkodik. Az Allegro visszatérő témája új színeket hoz: vajjon nem jobb-e elfordulni a valóságtól és az álmok világába menekülni? A téma sejtelmes távolból hangzik, gyönyörű álomképek zsongítják el a lelket. Felejtve egy időre ami rideg, örömtelen, felejtve a valóságot. Ez az élet Csajkovszky tépett lelkén keresztül: a boldogságról szőtt csapongó álmok és a zord valóság örökös váltakozása. Nincs pihenés sehol, ide-oda vetnek a hullámok, amíg egy örvény le nem ránt magával a mélybe.

A II. tétel ezt a tragikus borongást az emlékezés terére viszi át. Kiérezzük a hangokból Csajkovszky értelmzését, amelyet erről a művéről egy levelében írt. Kár a multért, a letűnt, boldog fiatal évekéért, de már nincs bátorság, nincs kedv ahhoz, hogy újra kezdje az életet.

A III. tétel csupa szeszélyes arabeszk,

homályos, bizarr, szétfeszülő hangulatképek. Sehol semmi támpont. A félfalom rejtelmes, öntudattól elszakadó állapota.

Az utolsó tétel fejezi ki a másik szélsőséget. Tomboló, lármás öröm, amelyben minden féktelensége mellett érzünk valami mesterkéltséget, erőltetettséget. Mintha a mesternek szüksége volna erre a nagy erőfeszítésre, fellendülésre, hogy búskomorságát ezzel egyensúlyba tudja tartani. Egypár percre oda adja lelkét az öröm forró napsugarainak. Orosz lélek szalamlángja, amely a következő pillanatban sűrű hamuvá omlik össze.

Prahács Margit.

Gárdonyi Zoltán.

A berlini Zeneakadémia nemrégiben tartotta meg Hindemith Pál neves német zeneszerző tanítványainak szerzői estjét. Összbenyomásunk a bemutatott kamarazenei művekről nem hízlel mindenben a pedagógus Hindemithnek.

Hindemith legutóbb bemutatott vígoperájával, a «Neues vom Tage»-val, továbbá ezt megelőző szerzeményeivel a Cardilacsal, a Marienlebennel és Konzertjével (Konzert für Orchester Op. 38.) a legfrissebb és legtermékenyebb alkotókészséget jelenti a legújabb német zeneirodalomban. Személyisége jellemzését nem lehet egyoldalúan alkotott jelszavakban összefoglalni; nem lehet rá egyszerűen kimondani: «neoklasszikus». Ellenkezőleg, sokkal gyakrabban romantikus ő a szó legteljesebb értelmében. Túláradó temperamentumával és szomorkás érzelmes érzékiségével szinte úgy hat néha, mint Schumann az ő jellegzetes kétarculatú, kettős természetű szellemével. Érthető, hogy ez az erős alkotóerejű zeneköltő stílusának iskolát akar teremteni. Azonban tehetségének természetéből folyik, hogy bár tanítványai sokat ellesnek külső technikai fogásaiból, stílusának külsőségeiből, tehetségük egyéni ízének kifejlesztését, sőt még annak a megértését is hiába keresik Hindemithnél. E pontnál zátonyra jut Hindemith, a tanítómester.

Elsőnek Harold Genzmer vonósnyégyesét és Trióját hallottuk. Gondtalanul siklik tova Hindemith stílusának felületén... A finomság, sőt elegancia jegyében csendül meg a másik tanítvány, az angol Walter Leigh vonósnyégyese. Am akire elsőbben felfigyel-

lünk, az a magyar Gárdonyi Zoltán. Kéttételes vonóshármasát (fantázia és variációk), azután Paul Gerhardt szövegére komponált többszólamú énekre és hangszerekre írt kantatéját hallottuk. Kétségtelen, hogy Gárdonyinak ki-kicsendülő egyéni tehetsége még a Hindemith-tanítványok egyéni fejlődése számára megadott szűk határokon is túlterjedő reménnyel biztat. Különösen örvendetes jelenség, hogy Gárdonyinál is érvényesül a mai magyar zeneművészet jellegzetes sajátága: a hazai népzenevel való mind szorosabb kapcsolatok. A rögtönző jelleg a temporubato triójának első tételében, úgyszintén régi magyar melódiákra emlékeztető részek a kantatében, Gárdonyi tehetségének magyar talaja mellett szólnak. S ha az est folyamán nem jutott eszünkbe, hogy Hindemith-tanítvánnyal állunk szemben, úgy ezt csak Gárdonyinál tapasztalhattuk. Ezt a tényt az egész berlini zenekritika elismeri. A Berliner Zeitung a. M. szerint a «legerősebb egyéni színezést» a tanítványok közül Gárdonyi mutatja. A *Vossische Zeitung* megjegyzi, hogy a három tanítvány közül Gárdonyi a «legeredetibb» tehetség.

(Berlin.) *Edvin v. der Nüll.*

Néhány szó a magyar cigánymuzsikáról.¹

Nem vagyok képzett zeneértő. De szeretem a muzsikát, szeretem mindazon változatában, amely lelkünk rejtettebb hűrjait megrezdíti s eltávolít attól, «ami bennünk földi». Szeretem, csodálom Beethovenben, Wagnerban, Lisztben épügy, mint Pucciniben, a keringőkirály Straussban és mint Balázs Árpádban meg a magyar cigánymuzsikában. Igenis, a magyar cigánymuzsikában. S most épen erről a magyar cigánymuzsikáról szeretnék megjegyezni valamit, ami — hogy elolvastam Prahács Margitnak a szept. 15-iki Napkeletben közölt Zenei szemléjét — a tollamra kívánczik.

Ismétlem, laikus szól bennem, aki az aposztrófált szerző zenei kritikáiból, zeneművészeti értekezéseiből sokat tanult és ha most Prahács Margit cikkének egy passzusára megjegyzése van, azt nem annyira a kritikus bátor-

¹ E cikkben fölvetett eszmékkel foglalkozik ugyane számban dr. Prahács Margit tanulmánya.

ságával, mint inkább a tanítvány tiszteletével teszi.

Azt mondja Prahács Margit: «... És ami a cigányzenét illeti? Vajjon veszélyeztethet a jazz egy olyan muzsikát, amely alapjában véve sohasem volt igazán magyar, amelynek egész szelvéme közelebb áll az indusokéhoz, mint a magyar lélekhez? A modern, dolgos, produktív Magyarország fiatalága talán már érzi a cigányzenében a stagnálást, egy letűnt, soha vissza nem térő világ kiélttségét, midőn érdeklődése mindig erősebben fordul az aktivitástól, életerőtől duzzadó igazi népi zene felé.»

Bevallom, nagy szomorúsággal olvastam e sorokat. Mert tisztelettel kérdem: ha Bartók Árpádban, Kodály Zoltánban az eljövendő korok zenéjének gigantikus méretű előfutárjait tiszteljük is, vajjon szükség van-e arra, sőt így kérdem: szabad-e a magyar cigánymuzsikát, a mai formájában a «magyar globus» egyik hamisítatlan, jellegzetes színfoltját alkotó cigánymuzsikát a magyar élet képéből kitörölnünk? *A magyar életnek abból a képéből, amelyet a jövőbe is át akarunk menteni!* ... Az én laikus, de magyar jelkem *nem-mel* felel és hiszem, hogy ezt a *nem-et* velem együtt mondják nagyon sokan.

A mi szomorú arculatú irodalmi dzsungelünkben párját ritkítja a Napkelet, amelyet — sajnos kevesed-magával — a magyar élet élő lelki ismeretének nevezhetünk. Hasábjain mindég megtaláljuk a hamisítatlanul magyar értékek megbecsülését és védelmét. Hiszen egy kis általánosítással e folyóirat egész programját a magyar értékek mentésének nevezhetnők. És épen azért, mert ez — hál' Istennek — így van, merünk e sorokra megjegyzést tenni s annak közlését e folyóirat hasábjain kérni.

Készséggel elismerjük, hogy cigánymuzsikánk lényegében stagnációs állapotot örökít meg és azok közé tartozunk, akik a minden magyar értékért remegő szív holdog örömeivel üdvözlik azt, amit Bartókék, Kodályék, Lajtháék az eredeti, az ősi magyar népi muzsika felderítése és megmentése körül végeznek. De mindezek mellett talán mégsem tagadható, hogy a cigánymuzsika, *abban a formájában, amelyben magyar földön kifejlődött* s ahogyan mindenféle akár komoly, akár nem komoly nemzetközi zene ellenére itt van közöttünk, speciálisan magyar képződmény és — tovább megyek: *speciálisan magyar érték.*

Csak örülni lehet, ha a magyar zenekutatás eljut ahhoz a nagyjelentőségű felfedezéshez, amely szerint az eredeti magyar népi zenét nem a cigánymuzsikában, hanem azon túl, sokkal mélyebbre visszanyúlva, sokkal ősbib rétegen kell keresnünk és lehet megtalálnunk. Sokkal gyökeresebbé, történetibbé vált a magyar zene ősi elemeire, eredetére vonatkozó ismeretünk e kutató munka eredményei által. De azt hisszük, nem tévedünk, amikor nem látjuk elvetendőnek a kertész kezével mesterségesen kitermelt díszvirágot — csak azért, mert nem illik a vadvirág mellé! Azt a díszvirágot is *olyanná, amilyen, a magyar nap nevelte;* a Bartók, Kodály-féle népzene és a cigányzene között is a mi laikus szemünk csupán az eredeti vadvirág és a mesterséges dísznövény különbségét látja. S meggyőződésünk, hogy minden magyar egyet fog érteni velünk abban, hogy a magyar virágokban úgy sem igen bővelkedő, mert nemzetközi színekkel meghamisított magyar életben necsak a vadvirágot, hanem a díszvirágot is becsüljük meg — megadva mindegyiknek az őt megillető jogot.

Nem perlekedés volt a célunk e pár sorral! De úgy éreztük, sokak lelkének visszhangját szólaltatjuk meg az idézett passzus válaszaképen. Ismételjük: igenis valljuk mi is, hogy a cigánymuzsika egy olyan kornak öröksége, amely a nagy fordulat óta a mi szemünkben már a történelem távlatába bukott; valljuk mi is, hogy «a modern, dolgos, produktív Magyarország fiatalágának ... érdeklődése mindig erősebben fordul ... az igazi népi zene felé». De valljuk és annak a minden magyar értékért remegő szívnek aggodásával hirdetjük azt is, hogy *a jövőben is megbecsülendő magyar értékek között az első sorban szerepeljen a cigánymuzsika is!* És aminthogy fájdalmas — ezt sokszor elmondották épen a közelmúltban —, ha a külföldi mást sem lát bennünk, mint cigány mellett pénzét elmulató, «álmodozó magyar Jánost», viszont vétkes mulasztás volna részünkről, ha bizonyos, eredetibben magyar érték védelme kedvéért elmulasztanók egy másik, újabb keletű jövevényt, de ma már a nemzeti lényeggel át-meg-átítatott, tehát hamisítatlanul magyar termék, magyar érték megbecsülését!

Péché Zoltán.